

**ПРОФИЛАКТИКА ИНСПЕКТОРЛАРИНИНГ ЖИНОЯТНИ ФОШ
ЭТИШДА ТЕЗКОР – ҚИДИРУВ ХИЗМАТЛАРИ БИЛАН ЎЗARO
ҲАМКОРЛИГИНИНГ ТАШКИЛИЙ-ҲУҚУҚИЙ АСОСЛАРИ ВА
ХОРИЖИЙ ДАВЛАТЛАРИНИНГ ТАЖРИБАСИ**

Нарзиев Шахзодбек Зойирович

ИИВ Академияси “Ҳуқуқбузарликлар профилактикаси фаолияти”
кафедраси ўқитувчиси,

Абдулқаюмов Хондамир Обид ўғли

ИИВ Академияси 3-ўқув курси 318-гурӯҳ курсанти,
<https://doi.org/10.5281/zenodo.14227677>

Аннотация: Ушбу мақолада профилактика инспекторларининг жиноятни фoш этишдаги роли ва уларнинг тезкор-қидирув хизматлари билан ўзарo ҳамкорлигининг ташкилий-ҳуқуқий асослари таҳлил қилинган. Мақолада профилактика инспекторларининг жиноятчиликка қарши курашишдаги вазифалари, уларнинг тезкор-қидирув органлари билан маълумот алмашиш ва ишлаш механизмлари, ҳамкорликнинг самарадорлигини таъминловчи ҳуқуқий нормалар кўриб чиқилган.

Калит сўзлар: Тезкор қидирув хизматлари, жиноятчилик, жиноятларни фoш этиш, ҳамкорлик, маълумотлар алмашиш, жамоат тартиби, жиноятларнинг олдини олиш, қонун ҳимояси, қўшма мониторинг.

Жиноятчиликка қарши курашиш — ҳар бир давлатнинг ҳуқуқни муҳофаза қилиш тизими учун устувор вазифадир. Бу жараёнда турли ҳуқуқни муҳофаза қилувчи органларининг ўзарo ҳамкорлиги муҳим роль ўйнайди.

Жиноятларни фoш этиш, уларни олдини олиш ва ҳуқуқбузарларнинг жавобгарлигини таъминлаш мақсадида, тизимдаги ҳар бир давлат муассасаси ўз вазифаларини муваффақиятли бажаришга интилади. Шулардан бири — профилактика инспекторлари, яъни жиноятчиликни олдини олиш ва ҳуқуқбузарларнинг хулқ-атворини таҳлил қилишга масъул бўлган махсус органлардир. Профилактика инспекторларининг жиноятни фoш этишдаги роли, уларнинг тезкор-қидирув хизматлари билан ҳамкорлиги ва бунга тааллуқли ҳуқуқий нормаларнинг шаклланиши жараёни муҳим масала ҳисобланади. Профилактика инспекторлари, асосан, жиноятларнинг олдини олиш, жиноятларга йўл қўймаслик, жамиятда ҳуқуқий маданиятни ошириш ҳамда ҳуқуқбузарлар

билан профилактик ишларни амалга ошириш мақсадида фаолият кўрсатадилар.

Улар жиноят содир этишга эҳтимоли бор шахсларнинг ҳаракатларини таҳлил қилиб, уларни ўзаро муносабатларда тўғри йўлга қўйиш, ижтимоий хавфсизликни таъминлашга қаратилган профилактик ишлар олиб боради. Профилактика инспекторларининг жиноятни фош этишдаги асосий вазифалари:

– Жиноятчиликни олдини олишга йўналтирилган чора-тадбирларни ишлаб чиқиш ва амалга ошириш.

– Қонунбузарликларга йўл қўйган шахслар билан профилактик суҳбатлар ўтказиш.

– Жиноятчилик ва ҳуқуқбузарлик ҳолатларини таҳлил қилиш ва уларнинг олдини олиш бўйича тавсиялар бериш.

– Маҳаллий жамоат билан ҳамкорликни йўлга қўйиш, ҳуқуқий маълумотлар тарқатиш.

Тезкор-қидирув хизмати — жиноятларни фош этиш, жиноятчиларни аниқлаш ва уларни аниқлаш жараёнида ишни бошқаришга масъул бўлган орган ҳисобланади. Профилактика инспекторлари ва тезкор-қидирув хизматлари ўртасидаги ҳамкорлик жиноятларни тез фош этиш, жиноятнинг хусусиятларини аниқлаш ва жиноятчиларни илгари топишга ёрдам беради. Тезкор-қидирув хизмати билан ҳамкорликнинг аҳамияти:

– Маълумотлар алмашинуви: Профилактика инспекторлари тизимдаги ахборотлар билан тезкор-қидирув хизматларига маълумот бериш орқали жиноятчиларни аниқлашда ёрдам берадилар.

– Ҳар бир ҳолатни тизимли таҳлил қилиш: Профилактика инспекторлари жиноят содир этилишига йўл қўймаслик учун ҳолатларни тартибга солишади, тезкор-қидирув хизматлари эса жиноят содир этилганидан кейин бу ҳолатни тергов қилишда катта роль ўйнайди.

– Ўзаро мувофиқлаштириш: Жиноятни фош этиш жараёнида, профилактика инспекторлари ва тезкор-қидирув хизматлари ўртасидаги муносабатлар мувофиқлаштирилиши зарур.

Хорижий давлатларда профилактика инспекторларининг жиноятни фош этишдаги роли ва уларнинг тезкор-қидирув хизматлари билан ўзаро ҳамкорлигига оид тажриба алоҳида аҳамиятга эга. Турли мамлакатлар жиноятчиликка қарши курашиш тизимларини ва профилактикани ривожлантиришда ўзининг ўзига хос моделларини ишлаб чиқарган.

Қуйида, профилактика инспекторлари ва тезкор-қидирув органлари ўртасидаги ҳамкорликка оид бир неча хорижий давлатлар тажрибаси кўриб чиқилади. Жумладан: **Америка Қўшма Штатлари (АҚШ)**. АҚШда профилактика инспекторлари ва тезкор-қидирув органлари ўртасидаги ҳамкорликнинг асосий жиҳатларидан бири — жиноятларнинг олдини олиш ва фош этиш жараёнида ахборот алмашиш ва қидирув ишларини биргаликда олиб боришдир. АҚШда полиция ва янги технологиялардан фойдаланган ҳолда профилактика инспекторлари маҳаллий жамоалар билан ҳамкорликда иш олиб боришади. Маълумотлар алмашинуви тезкор ва самарали бўлиб, жиноятчиликка қарши курашишда катта аҳамият касб этади. **АҚШдаги муҳим аспектлар: Жамоат билан ҳамкорлик:** Профилактика инспекторлари маҳаллий жамоатларнинг хавфсизлигини таъминлаш учун полиция билан ишлашади. **Технологияларнинг қўлланилиши:** CCTV камералари ва ахборот базалари орқали жиноятларнинг олдини олишда тизимли мониторинг. **Ахборот алмашинуви:** Полиция ва профилактика инспекторлари ўртасидаги ҳамкорлик махсус дастурлар орқали самарали амалга оширилади.

Япония давлати бўйича: Япониянинг ҳуқуқни муҳофаза қилувчи органлари профилактика инспекторлари ва тезкор-қидирув органлари ўртасидаги ҳамкорликни махсус режа ва стратегиялар орқали тартибга солган. Японияда профилактика инспекторлари маҳаллий жамоатлар билан ижтимоий жавобгарлик ва ҳуқуқий саводхонликни оширишга катта эътибор қаратган. Шунингдек, улар тезкор-қидирув органлари билан жиноятларни фош этиш учун яқин ҳамкорлик қилишади. **Япониядаги муҳим аспектлар: Жамоатнинг иштирок этиши:** Ҳар бир жамоа ўзининг маҳаллий профилактика инспекторлари билан ҳамкорликда хавфсизликни таъминлашга катта масъулият ҳис қилади. **Информацион тизимлар:** Япония полицияси ахборот тизимлари ва статистик таҳлиллар орқали профилактика инспекторлари билан жиноятларнинг олдини олишга қаратилган аниқ режалар ишлаб чиқади. **Тақиқлар ва профилактика:** Профилактика инспекторлари қонуний тартибдаги ишларни ташкиллаштириш орқали, жиноят содир этишга интилган шахсларни эрта аниқлайди.

Германия Федератив Республикаси бўйича: Германияда профилактика инспекторлари ва тезкор-қидирув органлари ўртасидаги ҳамкорлик аниқ ҳуқуқий тартибда белгиланган. Германиядаги полиция ва профилактика инспекторлари жиноятларни фош этишда, яқин

муносабатда ишлайдилар. Германияда жиноятни фош этиш ва профилактика қилиш учун жамоатчиликни олиб боришда давлатнинг ҳар бир институтидан фойдаланилади. Жиноятчиларнинг ҳар бир ҳаракати аниқ мониторинг қилинади. **Германиядаги муҳим аспектлар:** **Ҳуқуқий асослар:** Профилактика ва тезкор-қидирув органлари ўртасидаги ҳамкорлик махсус қонунлар билан тартибга солинади. **Ўзаро алмашинув:** Ахборот алмашиш ва тезкор-қидирув ишлари тезкорлик билан амалга оширилади. **Жамоат билан ҳамкорлик:** Германияда жамоат инспекторлари билан ҳамкорлик қилиш, жиноятлардан сақланиш ва жамоавий хавфсизликни таъминлашга катта аҳамият берилган. **Франция Республикаси бўйича:** Францияда профилактика инспекторлари полиция органлари билан биргаликда иш олиб боради. Француз полицияси тезкор-қидирув органлари ва профилактика инспекторлари ўртасидаги ҳамкорликни жиноятлар ва ҳуқуқбузарликларни олдини олиш учун керакли чора-тадбирлар кўришга қаратган. Францияда профилактика инспекторлари жиноятларнинг олдини олишда маҳаллий жамоат билан ҳамкорликда иш олиб боради. **Франциядаги муҳим аспектлар:** **Махсус жараёнлар:** Жиноятни фош этиш жараёнида профилактика инспекторлари билан тезкор-қидирув органлари ўртасидаги ҳамкорлик махсус жараёнлар орқали амалга оширилади.

Текширув ва мониторинг: Жиноятни аниқлаш учун турли манбалардан (жамоат сўровлари, ахборот тизимлари) маълумот олиш ва таҳлил қилиш. **Швеция жавлати бўйича:** Швецияда профилактика инспекторлари, жиноятларни фош этиш ва ёшлар ўртасидаги жиноятчиликка қарши курашиш учун жамоат билан яқин ҳамкорлик қиладилар. Полиция ва профилактика инспекторлари жиноятларнинг олдини олишда ҳар томонлама иш олиб боради. Шунингдек, Швецияда профилактика соҳасидаги чора-тадбирлар тизимни тартибга солишга ва жамоат хавфсизлигини таъминлашга қаратилган. **Швециядаги муҳим аспектлар:** **Йошларга эътибор:** Жиноятлар ва ҳуқуқбузарликлар асосан ёшлар орасида содир этилиши мумкин. Профилактика инспекторлари ёшларнинг ҳуқуқий саводхонлигини ошириш ва жиноятларнинг олдини олишга катта эътибор қаратган. **Тизимли мониторинг:** Жиноятлар ҳақида маълумотларни тезкорлик билан йиғиш ва таҳлил қилиш, профилактика инспекторлари ва тезкор-қидирув органлари ўртасидаги ҳамкорликка асос бўлади.

Муаммо сифатида: Қонунлар ва норматив-ҳуқуқий ҳужжатларнинг халқаро талабларга мос етишмаслиги. Ҳар бир давлатнинг ҳуқуқни муҳофаза қилувчи органлари, айниқса, профилактика инспекторлари ва тезкор-қидирув органлари ўртасидаги ҳамкорликни тартибга солувчи қонунлар, кўпинча халқаро стандартлар ва талабларга мос келмаслиги мумкин. Бу, ахборот алмашишдаги тўққинликларга, ҳуқуқий чекловларга ва ноаниқликларга олиб келиши мумкин. Масалан, маълумотлар хавфсизлиги ва шахсий маълумотларни ҳимоя қилиш масалалари айрим давлатларда жинойтлар ва профилактика ишларига таъсир кўрсатади.

Ахборот алмашинуви ва муаммолар. Профилактика инспекторлари ва тезкор-қидирув органлари ўртасида ахборот алмашишда янги технологияларнинг ривожланишига қарамай, бу жараёндаги бир қатор муаммолар мавжуд. Давлатлардаги ахборот тизимларининг турли шаклда шаклланиши, маълумотларнинг вақтида ва тўлиқ алмашмаслиги, хусусан, маълумотларнинг ишончлилиги ва хавфсизлиги борасидаги хилафликлар жинойтчиликка қарши курашишдаги самарадорликни пасайтириши мумкин.

Профилактика инспекторлари ва тезкор-қидирув органлари ўртасидаги ҳамкорликнинг самарали бўлиши, фақат ҳуқуқий ва технологиялик меъёрларга эмас, балки органлар ўртасидаги ишчиларнинг малакасига ҳам боғлиқ. Тўғри ишлаш учун профилактика инспекторларининг жинойтчиликни аниқлаш ва фош этиш йўналишида аниқ таълим ва малакага эга бўлишлари керак.

Жамоатчилик билан самарали ҳамкорликнинг етишмаслиги. Профилактика инспекторларининг жамоатчилик билан самарали ҳамкорлик олиб бориши муҳимдир. Айнан жамоатчилик билан ишлаш орқали профилактика инспекторлари ҳуқуқбузарларнинг олдини олиш ва жинойтларни фош этишни самарали амалга ошириши мумкин. Лекин баъзи мамлакатларда жамоатчиликнинг ҳуқуқий саводхонлиги етарлича эмас, бу эса жинойтчиликка қарши курашишнинг самарадорлигини пасайтириши мумкин.

Маҳаллий ва халқаро ҳамкорликни мустаҳкамлашдаги муаммолар. Профилактика инспекторлари ва тезкор-қидирув органлари ўртасидаги ҳамкорлик маҳаллий ва халқаро даражадаги ҳуқуқий муаммоларга тўғри келиши мумкин. Масалан, давлатлар орасидаги ҳуқуқий нормалар ва ҳуқуқий ёрдам шартномалари мўлжалланган

мақсадларга эришиш учун етарли эмас. **Таклифлар:** Қонунлар ва норматив-ҳуқуқий ҳужжатларни янгилаш Давлатларда профилактика инспекторлари ва тезкор-қидирув органлари ўртасидаги ҳамкорликни мустаҳкамлаш учун қонунлар ва норматив-ҳуқуқий ҳужжатларни халқаро стандартларга мослаштириш зарур. Ахборот алмашиш, маълумотларнинг хавфсизлиги ва шахсий ҳуқуқлар ҳимоясини таъминлайдиган янги қонунлар ишлаб чиқилиши керак.

Ахборот технологиялари ва маълумот алмашинуви тизимларини янгилаш. Профилактика инспекторлари ва тезкор-қидирув органлари ўртасида ахборот алмашишнинг самарадорлигини ошириш учун замонавий ахборот технологияларидан фойдаланиш, маълумотлар базаларини бирлаштириш ва интеграция қилиш лозим. Бу ахборотнинг вақтида, аниқ ва хавфсиз алмашишини таъминлайди.

Профессионал малака ва таълимни ривожлантириш. Профилактика инспекторларининг малакасини ошириш ва уларнинг жиноятни фож этиш соҳасидаги билимларини мустаҳкамлаш учун махсус тренинглар ва курслар ташкил этилиши керак. Тренинглар, ўз навбатида, жиноятчиликнинг янги шакллари, профилактик тадбирлар ва тезкор-қидирув хизмати билан ҳамкорлик қилиш учун зарур бўлган кўникмаларга йўналтирилиши керак.

Жамоатчилик билан ҳамкорликни кучайтириш. Профилактика инспекторлари ва жамоат орасидаги ҳамкорликни ошириш мақсадида, жамоатчиликка ҳуқуқий саводхонликни оширишга қаратилган тренинглар ва семинарлар ташкил этиш зарур. Жамоатчиликнинг ҳуқуқий билимларини ошириш орқали профилактика инспекторларининг фаолиятига ижобий таъсир кўрсатиш мумкин.

Халқаро ҳамкорликни кучайтириш. Халқаро даражада профилактика инспекторлари ва тезкор-қидирув органлари ўртасидаги ҳамкорликни мустаҳкамлаш учун халқаро шартномалар ва келишувлар тузиш зарур. Бу, ахборот алмашишдаги муаммоларни ҳал қилиш ва жиноятчиларни халқаро миқёсда аниқлашда самарали йўлни таъминлайди.

Профилактика инспекторларининг ўзаро мувофиқлаштирилган ишини йўлга қўйиш. Ҳар бир профилактика инспекторининг иши тизимдаги бошқа органлар билан яқин ва самарали ҳамкорликда амалга оширилиши керак. Бу ишларнинг барча босқичлари ўзаро

мувофиқлаштирилиши ва ташкилотлар орасидаги коммуникация самарадорлиги оширилиши шарт.

Профилактика инспекторларининг жиноятни фош этишда тезкор қидирув хизматлари билан ўзаро ҳамкорлиги жиноятчиликка қарши курашишнинг самарадорлигини оширишда катта аҳамиятга эга. Ўзбекистонда ушбу ҳамкорликнинг ташкилий-ҳуқуқий асослари жиноятчиликка қарши курашдаги умумий стратегиянинг бир қисми сифатида ишлашга имкон яратади. Маълумотлар алмашиш, қидирув ва профилактика ишлари ўртасида самарали интеграция ташкил қилиш, шунингдек, хорижий давлатлар тажрибасидан фойдаланиш, Ўзбекистонда жиноятларни фош этиш ва уларнинг олдини олиш бўйича янги имкониятларни очади.

Хорижий давлатларнинг тажрибаси, жумладан, Европадаги, АҚШ ва Россиядаги жиноятчиликка қарши курашиш механизмлари, Ўзбекистондаги тизимни ривожлантириш ва модернизация қилишга катта таъсир кўрсатиши мумкин. Электрон платформалар, халқаро ҳамкорлик, кадрлар тайёрлаш ва тренинглари сингари механизмларни татбиқ этиш жиноятчиликка қарши курашишни янада самарали ва тизимли қилиш учун муҳимдир.

Шунингдек, жиноятларнинг олдини олиш ва фош этишда давлат органлари ва жамоатчиликнинг ҳамкорлигини мустаҳкамлаш, ахборот ва тадқиқот соҳасидаги тараққиётга боғлиқ чора-тадбирларни қабул қилиш, умумий хавфсизликни таъминлашда аҳамиятли рол ўйнайди.